

KESİKKELİ KÖYÜNDEN DERLEME SÖZLÜĞÜ'NE KATKILAR Ali TAN¹Ayşe UĞURELİ²**ÖZET**

Anadolu sahasında derleme çalışmaları 1932'de Türk Dil Kurumunun kurulmasıyla birlikte başlamıştır. Başlangıçta amatörce yapılan ağız araştırmaları, 1950'den itibaren önem kazanarak yaygınlaşmıştır. Özellikle her ilin ağız özelliklerini tespit etmek amacıyla uzmanlar tarafından konuşma metinleri derlenmiş ve elde edilen verilerden de o ile ait sözlükler oluşturulmuştur fakat oluşturulan bu sözlükler dönemin şartlarının ve çalışma imkânlarının zorluğu, kısıtlılığı gibi sebeplerle derlendiği ili tam olarak yansıtamamıştır. Bu sebeple derleme sözlüğü bünyesinde eksiklikler barındırmaktadır. Ağızlarda yaşayan kelimelerin zamanla kullanım alanlarının daraldığı, kullanım şekillerinin değiştiği hatta yok olduğu düşünülürse yeni derleme çalışmalarıyla bu sözlüğün eksiklerini tamamlamak, sözlüğü güncellemek gerekmektedir. Bu çalışmada Osmaniye'nin Kadirli ilçesine bağlı Kesikkeli Köyünden derlenen kelimeler Derleme Sözlüğüne katkı amacıyla incelenip öneri olarak sunulmuştur. Derlenen bu kelimeler, 1. Sözlükte olmayan kelimeler, 2. Anlamsal bakımdan farklılık gösteren kelimeler, 3. Biçim olarak farklılık gösteren kelimeler ve 4. Osmaniye ilinden bahsedilmeyen kelimeler olarak tasnif edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kadirli, Kesikkeli Köyü, Ağız Araştırmaları, Derleme Sözlüğü, Halk ağzı.

ABSTRACT**CONTRIBUTIONS TO THE COMPULSORY DOCUMENT
FROM KESİKKELİ VILLAGE**

Compilation Studies began in 1932 with the establishment of the Turkish Language Institution. In the beginning, amateur dialect studies have become widespread since 1950. In particular, in order to determine the characteristics of the mouths of each province, speech texts were compiled by experts and dictionaries were formed from the obtained data. However, these dictionaries were not fully reflected in the province where the conditions of the period and the difficulties and limitations of the possibilities of study were compiled. For this reason, the compilation dictionary contains deficiencies in its own right. If it is thought that the words living in the mouth have narrowed over time and their usage patterns are changed or even eliminated, it is necessary to complete the missing word and update the dictionary with new compilation studies. In this study, the words collected from the Kesikkeli Village of Kadirli District of Osmaniye were examined and submitted as suggestions to contribute to the Compilation Document. These words are compiled as 1. Words not in the dictionary, 2. Differential in terms of meaning, 3. Words in the form of difference, and 4. Words not mentioned in the Osmaniye province.

Key Words: Kadirli, Kesikkeli Village, Oral Researches, Compilation Dictionary, Public Speaking.

¹ Yrd. Doç. Dr. Mersin Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi TDE Bölümü, alitannur@gmail.com

² Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü doktora öğrencisi.

1. GİRİŞ

Her dilin konuşuru, buldukları yere ve aldıkları eğitime göre ortak dilden farklı kelimelere ve sesletime sahiptir. Türkçenin de metinlerle takip edebildiğimiz noktadan itibaren ağız özelliklerine sahip olduğunu görebilmekte ve metin örnekleriyle de bu özellikleri takip edebilmekteyiz. Elimizdeki en eski ve kapsamlı metinler olan Köktürk Yazıtları'ndaki kelime biçimleriyle Uygur metnindeki kelime biçimleri az da olsa farklılık göstermektedir. Örneğin iç ses ve son ses /b/ (sabımın) araştırmacılar tarafından bazı Köktürkçe kaynaklarda /b/ 'sabımın' (Tekin, 2008: 20; Ergin, 2001: 2), bazı kaynaklarda /v/ 'savımın' (Ölmez, 2012: 78; Aydın, 2012: 39) olarak düşünülür. Geçiş dönemi özellikleri eserde kendini hissettirir. Bu sesin Uygurcada düzenli olarak /w/ olduğu görülür. Geçiş özelliği olarak değil de ağız farklılığını göstermesi bakımından Köktürkçedeki *ń* (ny) sesini, Maniheist ve Budist Uygurlar farklı kullanmış ve bu farklılıklar metinlerine de yansımıştır. Örneğin Köktürkçede *çıgañ-çıgany* olarak kullanılan bu kelime Maniheist Uygurlarda *çıgan*, Budist Uygurlarda *çıgay*; Köktürkçedeki *anıg-anyıg* 'kötü' kelimesi Maniheist Uygurlarda **anıg** (*anıg kılınçlıg*: Kötü amelli –Eraslan, 2012: 551) Budist Uygurlarda **ayıg** (*ol ödün ayıg ögli tigin inisi inçe tep sakıntı*: O sırada, (İyi Düşünceli Prens) küçük kardeşi Kötü Düşünceli Prens, şöyle düşündü-Hamilton, 1998: 24) olarak karşımıza çıkar.

8 ve 9. yüzyıla ait metinlerde dahi ağız farklılığını görebildiğimiz bu özel kullanımlar, Türk dilinin gelişimiyle orantılı olarak günümüze kadar süregelmiştir. 11. Yüzyılda kaleme alınmış ve Türk dilinin eşsiz eserlerinden biri olan Divanü Lügati't-Türk'te, Kaşgarlı Mahmud neredeyse bütün Türk coğrafyasını dolaşmış eşsiz eserine malzeme toplarken bizlere ilk defa farklı şive-ağız özelliklerinin karşılaştırıldığı bir eser sunmuştur. DLT'den birkaç örnekle: *Senletti*: Ol anı senletti: O, onu çocukmuş gibi muhatap ettirdi. "O ona karşı "sen" dedirtti: (O, birisini ona küçüklere karşı söylenen, aytanan sözle aytattı) Türkler, büyüğe "siz" diye hitap ederler; makamca kendilerinde aşağı olana sen diye hitap ederler. Bundan "ol anı senletti" derler ki, " O, onu aşağılamak için "sen" diye hitap ettirdi demektir (Ercilasun, 2014: 341). *Sizlettim*: Men anı sizlettim: Ben ona, büyüklere hitap edilir gibi hitap ettirdim. (Ercilasun, 2014: 341). *Siz*: Çiğilcede büyüklere, hitap edilirken kullanılan bir kelimedir. "Sen" demektir. Asıl anlamı sizdir. Küçük olanlara "sen" diye hitap edilir. Oğuzlar bunun aksini yaparlar (Ercilasun, 2014: 398).

Bu bilgilerden yola çıkarak aynı kelimenin farklı boylarda farklı anlama geldiğini, gelebildiğini söylemek mümkündür. Aynı şekilde günümüzdeki ağızlarda kullanılan kelimeler de farklı yörelerde farklı anlamlar ifade edebilmektedir. Bu farklılıkların kayıt altına alınması, özellikle Cumhuriyet dönemiyle birlikte başlar. Cumhuriyet dönemine gelinceye kadar, ağız araştırmalarıyla ilgili başka çalışmalar da yapılmıştır. Genel olarak bu çalışmalara değinmek yerinde olacaktır.

Türkiye'de ağız araştırmaları tarihi, 1867 yılında A. Maksimov'un *Hüdavendigâr ve Karamanlı ağızları* üzerine yazdığı *Opit izslédovanija tyurskich dialektov v Chudavendigârê i Karamanii* adlı eserle başlar. Bunu J. Thúry, I. Kúnos, M. Hartmann, K. Foy, V. Pisarev,

Balkanoğlu, Balhassanoğlu, L. Bonelli, F. Giese, F. Vincze, T. Kowalski, J. Deniy ve M. Räsänen'in çalışmaları takip eder (Korkmaz, 1995: 199).

Bu araştırmacılar içinde T. Kowalski, 1931 yılında, o güne kadar yapılan çalışmalardan yararlanarak Anadolu ve Rumeli ağızlarının genel yapısını dilbilgisi yönünden değerlendirdiği *Osmanisch-Türkische Dialekte* adlı bir eser yayımlar. (Korkmaz, 1995: 200).

Anadolu ağızları ile ilgili derleme yayınları ciddi olarak Finli Türklük Bilimci Räsänen ile başlar. 1925 yılında Karadeniz ve çevresi, 1933-1942 yılları arasında Orta Anadolu Bölgesinde (Sivas, Yozgat, Ankara ve Konya) derlemeler yapmıştır. (Akar, 2006: 42).

1940'lı yılların başında Ahmet Caferoğlu, Anadolu'yu baştan başa dolaşarak, metin derleme çalışmaları yapmış ve bu derlediği metinlerden 9 ciltlik bir külliyat oluşturmuştur. Anadolu ağızlarıyla ilgili geneli yansıtan ilk metinler bunlardır.

Bu çalışmalardan sonra Ömer Asım Aksoy, 3 ciltlik Gaziantep Ağzı'nı (1945-1946) yayımlar. Ardından K. Edip Kürkçüoğlu Urfa Ağzı (1945), Şevket Beysanoğlu Diyarbakır Ağzı (1966); Zeynep Korkmaz Güney-batı Anadolu Ağızları: Sesbilgisi (1956); Korkmaz, Nevşehir ve Yöresi Ağızları (1963)'nda araştırma alanını biraz daha daraltarak bu yolda bir çalışmaya daha imza atmıştır. Zeynep Korkmaz'ın derlemeye dayalı metin incelemesiyle ilgili son eseri Bartın ve Yöresi Ağızları olmuştur. 1964 ve 1965 yıllarında Türkoloji dergisinde makale olarak yayımlanan bu çalışma 1994'te kitaplaştırılarak TDK tarafından yayımlanmıştır (Akar, 2006: 43).

1973 yılında Erzurum İli Ağızları Efrasiyap Gemalmaz tarafından üç cilt halinde hazırlanmış ve 1978 yılında basılmıştır. Yine aynı bölgenin önemli bir ağzı olan Kars İli Ağızları'nı Ahmet B. Ercilasun 1971 yılında doktora tezi olarak hazırlanmıştır (Akar, 2006: 43). Turgut Acar'ın hazırladığı Artvin ve Yöresi Ağızları (1972) ile Turgut Günay'ın hazırladığı Rize ili Ağızları (1972), 1988'de ise Tuncer Gülensoy, Kütahya ve Yöresi Ağızları'nı yayımlar.

Sonraki yıllarda bu tür metin derleme ve fonetik incelemeye dayalı çalışmalar daha da artmıştır. Son yapılan çalışmalarla, Adana, Afyon-Merkez, Artvin, Diyarbakır, Elazığ, Edirne, Erzurum, Urfa-Merkez, Kars, Kırşehir, Kütahya, Malatya, Muğla, Rize, Sivas, Ordu, Osmaniye, Tokat, Trabzon, Uşak, Zonguldak illerine ait bütünsel ağız çalışmaları yapılmıştır.

Anadolu ağızları ile ilgili olarak bu derleme ve inceleme çalışmaları yanında belli ses ve yapı sorunları üzerine araştırmalar da yapılmıştır. Bunlar alanda Zeynep Korkmaz, Ahmet Caferoğlu, Hasan Eren, Andreas Tietze, Tuncer Gülensoy, Nurettin Demir ve Gürer Gülsevin isimleri ilk zikredilmesi gerekenlerdir (Akar, 2006: 44).

Türkiye'de ağız çalışmalarının başlangıcı ve gelişimiyle ilgili verilen kısa bilgilerden sonra Anadolu ağızlarının kayıt altına alınması projelerinden biri olan Derleme Sözlüğü'nün hazırlık çalışmalarına da göz atmakta fayda görülmektedir.

Türkiye Türkçesinde, özellikle Cumhuriyetin ilanından sonra dil alanında birçok yenilik yapılmıştır. Bu çalışmaların özellikle bir kurum tarafından takip edilmesi gerektiği için bugünkü adı Türk Dil Kurumu olan Türk Dili Tetkik Cemiyeti, 12 Temmuz 1932'de Atatürk'ün

talimatıyla kurulmuştur. Türk Dili Tetkik Cemiyeti kurulduktan sonra dil alanında çalışmalara başlanmış, 26 Eylül 1932'de 1. Türk Dili Kurultayı düzenlenmiştir. Bu kurultayda dil alanında bazı kararlar alınmıştır. Bu kararlardan biri de 'Halk dilinde ve eski kitaplarda bulunan Türk dili hazinelerini toplayıp ortaya koymak'tır (DS-1, 1993: VIII). Halk ağzındaki Türkçe kelimelerin derlenmesi ve kayıt altına alınıp kullanıma sunulması için her ilde valinin başkanlığında bir derleme seferberliği başlatılmıştır.

1932 yılına kadar yazı diline girmemiş halk ağzında yaşayan kelimeler derlemeciler tarafından 1960 yılına kadar derlenmeye çalışılmış ve derlemeler yoluyla elde edilen malzemelerden de çeşitli eserler hazırlanmıştır. İlk derleme 1932-1934 yılları arasında yapılmış ve altı ciltlik Söz Derleme Dergisi bu ilk derlemeden çıkmıştır. Bu derginin ilk üç cildi, halk ağzında kullanılan sözlerden yazı diline bir sözlük şeklindedir. 4. ciltte ise çeşitli sebeplerle ilk üç cilde girmemiş olan sözler yer almıştır. Beşinci cilt yazı dilinden halk ağzına indeks şeklindedir. Altıncı cilt ise folklor ile ilgili çeşitli sözler toplanmıştır (DS-1, 1993: V).

Ülke çapında başlatılan bu derleme seferberliğinin alanın uzmanlarıncaya değil amatör ve gönüllülerce yapılmış olması Söz Derleme Dergisi'nin içeriğiyle ilgili birtakım eksiklikleri de beraberinde getirmiştir. Sözlüğü oluşturan kelimelerin anlamları eksik olarak verilmiş; geçtiği veya kullanıldığı yerler düzenli verilmemiştir. Bugüne kadar alanında uzman birçok araştırmacı "Derleme Sözlüğü'ne Katkılar" başlığı altında sözlüğün zenginleşmesine katkıda bulunmasına rağmen eksiklikler devam etmektedir. Çalışmamıza konu olan Kesikkeli köyüyle ilgili daha önce birkaç çalışma (Birgül Balıkcı: 1996, Faruk Yıldırım: 1999; Faruk Yıldırım: 2006; Battal Dobur: 2002) yapılmıştır. Ancak bu çalışmalarda bizim tespit ettiğimiz örnekler değinilmemiştir. Çalışmalar daha çok Kadırlı'den derlenen metinler üzerine gramer incelemesi tarzındadır. Adı geçen çalışmalardan Yıldırım 2006, Adana ve Osmaniye illeriyle ilgili yapılan ağız çalışmalarının en kapsamlısıdır.

2. İNCELEME

Kesikkeli köyünden derlenen kelimeler, konuşma sırasında kayda alınan veya sorulara verilen cevaplara dayanmaktadır. Derleme esnasında özel bir kayıt cihazı kullanılmamıştır. Sadece bir hikâye anlatılacağı zaman telefonla kayıt yöntemi tercih edilmiştir. Elde edilen veriler aşağıda dört başlık altında incelemeye alınmıştır.

1. Derleme Sözlüğü'nde Olmayan Kelimeler,
2. Derleme Sözlüğü'nde Olan Ancak Anlamı Farklı Olan Kelimeler,
3. Derleme Sözlüğü'nde Olan Ancak Ses ve Yapı Bakımından Farklı Olan ve Eklenmesi Teklif Edilen Kelimeler,
4. Derleme Sözlüğü'nde Olan Ancak Osmaniye İlinden Bahsedilmeyen Kelimeler.

2.1. Derleme Sözlüğü'nde Olmayan ve Sözlüğe Alınması Teklif Edilen Kelimeler

Bu bölümde Derleme Sözlüğü'nde (DS) geçmeyen kelimeler sıralanmıştır. Bazı kelimeler birleşik sözcükten oluşmuş, bazı kelimeler basit sözcükten oluşmuştur. Özellikle birleşik yapıda olan kelimelerden yalnızca biri DS'de geçmiş diğeri geçmemişse bu yeni kelimenin sözlüğe

alınması teklif edilmiştir. Bu arada birleşik kelimeyi oluşturan ve DS'de geçen kelimenin anlamı ve kullanıldığı yerle ilgili bilgi de parantez içinde eklenmiştir. Kelimeler sıralanırken alfabetik sıraya dikkat edilmiştir.

2.1.1. İsimler

ağzı ayırık: Saf. *Ağzı ayırık ayırık bakma!* (K.3)

başangıl: Dik başlı. *Ana baba sözü mü dinliyor, başangıllığından başına iş gelecek!* (K.2) Bu kelime bütün olarak Derleme Sözlüğü'nde geçmemektedir. Başangıl olarak baş+angıl yapısından oluştuğu görülüyor. Bir bütün olarak sözlüğe alınması sözlüğün zenginliği açısından önemlidir. (DS'de angıl: Aptal bakışlı. Tokat. TTAS).

beşirikli: Hamarat. (K.3). DS'de beşirikli olarak yok. (DS'de beşirik: Elinden iş gelme, becerme. Tokat, Maraş, Kayseri, Niğde, İçel, Gaziantep, Hatay. TTAS).

börtük: Şımarık. *Bu kadar börtük olursan evde galırsın.* (K.8). DS'de börtmek olarak geçiyor. Ancak börtük olarak kullanımı yok. Sözlüğe alınması sözlüğün zenginliği açısından gereklidir. (DS'de börtmek: 1. Coşmak, çok sevinmek. Kayseri. 2. Şımarık. 3. Az haşlamak, hafif pişirmek. Kütahya, Afyon, Denizli, Eskişehir, Çorum, Amasya, Tokat, Malatya, Maraş, Sivas, Yozgat, Ankara, Kayseri, Kırşehir, Niğde, Konya, İçel. 4. Terlemek, bunalmak. Isparta, Çal. 5. Kıpkırmızı olmak, morarmak. Burdur, Denizli, Çanakkale, Diyarbakır, Sivas, Adana, Muğla. 6. Güneşte, ateşte yanmak. Eskişehir, İstanbul, Niğde. 7. Yemeğin, soğuk su katınca rengi, şekli değişmek. Balıkesir. 8. Solmak, rengi kaçmak. Ordu. 9. Canlılığını, parlaklığını kaybetmek. Kütahya. 10. Yorgunluktan ayakları patlayacak duruma gelmek. Kastamonu. 11. Çok susamak. Afyon. 12. Ateşten yüz kızarmak, terlemek. Afyon, Hatay. TTAS).

cevriş: Yaşlı. *Cevrişler sabahtan oturuyor sedire ööylee aşşama gadar.* (K.8). DS'de cevrişmek: Yaşlanmak, kelimesi yer almaktadır. Kelimenin isim halinin de eklenmesi gerekmektedir.

cıdalıcı: Kavgacı, oyunda sürekli mızıkçılık yapan, sorun çıkaran çocuk. *Anam sizin çocuklar da pek cıdalıcı, sığdırmadılar el kadar oğlanı.* (K.5). DS'de kelimenin cıdal biçimi yer

almaktadır. +cI ekiyle oluşturulmuş bu yapının da sözlüğe alınması sözlüğün zenginliği açısından gereklidir. (DS'de cıdal: 1. Kavga. 2. Ayrı, aksi. Bursa. 3. Mızıkçılık. Kayseri, Aydın. 4. Huysuz ve sinirli (kimse). Kütahya. 5. Tarandıktan sonra eğrilmek üzere olan yünleri tutmaya yarayan çatalı ağaç. Samsun. TTAS).

cıttılı / cıtdıllı: Mızıkçı. *Çok cıttıllılık olmaz.*(K.7)

çaybir: Saklambaç. *Biz gücükken çaybir oynardık, bilgisayar telefon bilmezdik.*(K.2).

çekirdek: Yeyni, hafif. *Çekirdek geliyo/ Çekirdek gonuştu/ Çekirdeği gırık.*(K.5)

deli deplek: 1. Saf. 2. Saf ve saçma konuşma. *Deli deplek geldi miydi saçıp savurur lafi ver Allah ver.* (K.1). Bu kelime DS'de geçmiyor. Sözlükte sadece deplek olarak kullanımı yer almaktadır. Kelimenin saf anlamıyla kullanımının da eklenmesi gerekir. (DS'de deplek: 1. Dümbelek, darbuka. Malatya, Gaziantep, Niğde, Kütahya, Tokat, Maraş, Hatay, Kırşehir, Adana, İçel. 2. Önüne bakmadan dikkatsizce yürüyen. Çorum, Sivas. 3. Hovarda. *Deplek herifin biriydi.* Kayseri. TTAS).

ebeş: Sarışın. *Aynı anası gibi ebeş olmuş.* (K.7). (DS'de ebeş: 1. Yaşı ile uygun söz söylemeyen ve her şeyi bilirim diyen. Denizli, Kütahya, Muğla. 2. Konuşurken hecelerin hakkını veremeyen, kekeme. Tokat, Sivas. 3. Şişman, göbekli insan. Ordu. 4. Çirkin, koca başlı.

Adana. 5. Gözlerinin önü kırmızıya çalar, kuyruğu, yelesi kır, sevimsiz kırmızı renkli at, öküz (insan için de kullanılır). Maraş, Kayseri, Adana. 6. Alaca benekli, çilli hayvan. Adana. 7. Beş taş oyunu. Kayseri. 8. Kaşı, kirpiği olmayan: Ebesin biriydi. Kayseri. 9. Ayıp, yüz kızartıcı. TTAS).

esemesiz: Yersiz. *Esesesiz geldi esemesiz gidiyo. Hiç doru lafı olmaz mı bir adamın.*(K.8). (DS'de eseme: 1. Mantık. Adana, Muğla. 2. Künye, kimlik. Kastamonu, Gümüşhane, Artvin, Erzurum, Sivas. TTAS).

gomlu: Gururlu, kibirli. *Birtii giliği gırıksın elaam.* (K.3).

hörflü: Sözü dinleten. *Dezzen zamanda bir hörflü avrattı ki, herkes imrenirdi.* (K.5). (DS'de hörflü: 1. Korkunç. Niğde. 2. hörf: Korku. Niğde, Konya. TTAS).

içmek: İki kişinin birbirinden hoşlanmaması durumu. *Gelinler birbirini içmiyor.* (K.8). (DS'de içmek: 1. İçmek. 2. İçki içmek. Artvin. içmek: İçmek. Diyarbakır, Erzurum. TTAS).

iliksiz: Domuz için kullanılan bir kelime. *İliksiüzzz aldın güzel gızı!* (K.3).

kümper: Kendisi zayıf karnı şiş olan, İnce ama göbekli olan (kimse). *Boynu çöp gibi karnı küp gibi kümper.*(K.6).

naatlak: Ne kadar. *Çerçiye naatlak para verdin?*(K.6).

nataanı: Ne kadarını. *Yemeğin nataanı yedin?*(K.6).

sapraa sekin: Boş konuşan. *Amaaannn bilmiyon ellaam yengeni. Birtii sapraa sekin.* (K.1). İkili kullanımından dolayı bu kelimenin sözlüğe alınması zenginliği sağlayacaktır. (DS'de sapramak: Abuk sabuk, saçma konuşmak. İstanbul; sapratmak: Abuk sabuk, saçma konuşmak. Hatay, Kayseri. TTAS).

seen/ siyen/ seyen: Sahan. *Siyende yumurta yapıcım sabanan.*(K.1).

seyirli: İtibarlı. *Azcık seyirli ol da adam desinler. / Bizim heç seyrimiz yok onların gözünde.* (K.5).

siyersiz/ seyirsiz: 1. Çok konuşan, ağırlığı olmayan. *Seyirsiz Ahmet.* (K.8). (DS'de seyirsiz: Görmek istenilmeyen kimse. Maraş, Sivas; 2. Gereksiz işler yapan. Kayseri. TTAS).

tuulu: Saçı başı karışmış, pasaklı. *Anam tuulu tuulu gezme gözümün önünde.* (K.3).

urujman: Rezene. *Hasta olunca urujman içerim, iyi gelir.*(K.6).

yelkeli: Süslü, havalı, kafasının dikine giden. *Milletin huyunu bozdun yelkeli.*(K.1). DS'de yelke olarak geçen bu kelimenin +lı/+li ekini almış biçiminin de eklenmesi yerinde olacaktır. (DS'de yelke: 1. Yele. Gaziantep, Adana. 2. Dağın doruğa yakın bölümü. Eskişehir, Zonguldak, Çankırı, Burdur, İzmir, Kütahya, Konya, Muğla. 3. Küçük tepe. Malatya, Sivas. 4. Boyunduruğun hayvan ensesine gelen yeri. Bolu. 5. Tütün yaprağının kıyısı. Samsun. 6. Saç. Gaziantep, Adana. 7. kandırmaca. Eskişehir. 8. Atılmış pamuk. Malatya. 9. Balık yüzgeci. Hatay. 10. yeli: Yele. Isparta, Kütahya, Çankırı, Muğla. TTAS).

2.1.2. Fiiler

caggıldeş- /cagkıldeş-: Gürültü yapmak, ses çıkarmak. *Fazla caggıldeşmayın ayıp!*(K.5).

cikile-: Ciyak ciyak bağırarak. *Sabaaaça cikileyip durdu yarasalar.*(K.4).

cop-: Kesmek. *Dikkat et elini copma!* (K.4).

cımbış-: Uyuşmak (vücut için). *Azcık uzun otursam bacaklarım cımbışıyo/ cımbış cımbış ediyö.* (K.1). DS'de isim olarak kullanımı var. Fiil olarak kullanımı yok. (DS'de cımbışma: 1.

Su kaynamaya başlama. Ordu. 2. Topluca gülme. Ordu. 3. Eğlenme. Ordu, Trabzon. 4. Alay. Giresun. TTAS).

edeleş-: Birbiriyle sürtüşmek. *Gelinler hemen edeleşiveriyi. Büyüğün yanında olur mu öyle?(K.1).*

esereklen-: Durduk yere atar yapmak. *Eserekli gavur, dur iki söz dinle! (K.8).* (DS'de eserekli: 1. Delişmen, deli. 2. esirekli: İşkilli, sinirli, kuruntulu. 3. Esirikli: Kızgın, öfkeli, sinirli. 4. Alingan, çok küsen. TTAS).

gaaldaş-: Gürültü yapmak. *Bi naar adam gaaldaşa gaaldaşa geliyor.(K.3).*

gındıf- / gındıflan-: Nazlanmak, cilve yapmak. *Yeni gelin gibi gındıflantıyı.(K.3).*

gısıık-: Sıkışmak. *Çocuğun eli gapıya gısııkmiş. (K.4).*

yavınşa-: Mahcup olmak. *Baktım yavınşadı biraz, utandırmak istemedim.(K.1).*

yoğurtla-: Saçmalamak. *Bre yoğurtlama gene. (K.4).*

zırzımık çek-: Salya sümük ağlamak, zırlamak. *Baktıydım düşmüş dizleri parçalanmış bizim kız zırzımık çekiyor.(K.5).* DS'de sadece isim olarak kullanımı karşımıza çıkıyor. Yardımcı fiille kullanımının da eklenmesi sözlüğün zenginleşmesi açısından gereklidir. (DS'de zırzımık: 1. İri taneli dolu. Çankırı, Bolu, Kastamonu. 2. Ufak dolu. Çorum, Ankara, Çankırı, Amasya. 3. Dolu. Çorum. TTAS).

2.1.3. Deyimler

2.1.3.1. İsimler

ağzı ayrık: Saf. *Ağzı ayrık ayrık bakma! (K.2).*

ar namıs tertemiz: Sürekli hata yapıp bunu umursamayan utanmayan insanlar için 'utanmaz, arlanmaz' anlamında kullanılan bir söz. *Anam hiç utanma yok yeni nesilde o kadar laf söyledim. Hâlâ sırtıyor. Ar namıs tertemiz (K.5).*

çam yartmağı: İri yapılı. *Adam yaylada büyümüş çam yartmağı gibi (K.7).*

çellem çekiş: Sıska, çok zayıf, cılız. *Hiç yemek yemiyon mu sen? Şuna bak çellem çekiş (K.8).*

dambul dumbul: Kaba saba. *Dambul dumbul yürüye yürüye geliyor (K.8).*

eli siyenli: Elinden iş çıkmaz, mıymıntı. *Bir girdi mi mutfağa çıkmaz gayri, iş mi bilir eli siyenli (K.8).*

giliği gırık: Boş ve yersiz konuşan. *Bizim komşunun o kadar giliği gırık ki duzsuz duzsuz konuşuyor (K.5).*

kazıktan kayma: Fırlama, yaramaz. *Anam ne yaramaz çocuk. Gazıktan gayma işte (K.8).*

kelini yarmış: Büyümüş. *Maşallah kelini yarmış serpilmiş (K.8).*

kıçı kırık: Çok gezen. *O anca gezmeyi bilir. Kıçı kırık (K.5).*

kral gülü: Akasya. *Kral gülü de güzel açmış (K.5).*

pabuç inciri: Dikenli incir. *Pabuç inciri topladım. Dikkat edin elinize dikenini batmasın (K.8).*

uçkur manyağı: Sapık. *Adam iyice uçkur manyağı çıktı (K.8).*

2.1.3.2. Fiiller

ahmetlik yap-: Yağcılık yapmak. *Ona buna ahmetlik yapa yapa karakersiz oldu iyice (K.4).*

aptal çalıyor kürt oynuyor: 1. Kalabalık ve çok ses olan ortamlar için kullanılan bir söz.
2. Uyumsuz, ilgisiz olan şeylerin birlikteliğini, dizaynını veya yerleşimini ifade etmek için kullanılan söz (K.5).

cin çalıyor şeytan oynuyor: Kalabalık ve çok ses olan ortamlar için kullanılan bir söz.
Çocuklar bahçeyi doldurmuş. Bir ses bir ses; cin çalıyor, şeytan oynuyor (K.5).

dürtmeç çomaç et-: Bir insana dirlik vermemek. *Üvey anne çocukları dürtmeç çomaç etti. Eve sığdırmadı, dirlik vermedi. / Bir gariyi eve sığdırmadı. Dürtmeç çomaç etti (K.8).*

efin tefin et-: Dağıtmak, alt üst etmek. *Gelin geldi, aileyi efin tefin etti. / Ufacık çocuk aileyi efin tefin etti (K.3).*

eli ayağı feldirde-: Titremek. *Başım dönünce elim ayağım feldirdiyor (K.1).*

eme yara-: İşe yaramak, yararlı olmak. *Çocuğa ders yaptır dedim eme yaradı. Çekti gitti (K.1).*

fikkadanak çık-: Bir anda fırlamak. *Elime aldydım elmayı, fikkadanak kurt çıktı (K.3).*

fitil fitil et-: Homurdamak, söylenmek (K.3).

ganı garrak ol-: İki kişi çok hızlı bir şekilde birbiriyle samimi olmak. *İki günde ganı garrak oldu yeni gonşularla (K.2).*

gözünde görükür ol-: Başına bir şey geleceğini önceden tahmin etmek. *Gelinin gözünde bir görükür vardı zaten. Kaç gündür şirnedi durdu (K.8).*

güreniyle al-: Topluca. *Gözün doysun gapıda bir güren fıstık var. / Güreniyle aldık her şeyi (K.5).*

ınıl tısl et-: Bir işi yaparken zorlanmak. *Karpuzları taşıyana kadar ınıl tısl etti (K.4).*

kerpeten gibi ol-: İşini iyi yapmak, azimli olmak. *Yaz kış demez kerpeten gibi çalışır. (K.4).*

langir lingir konuş-: Kaba ve gürültülü konuşmak. *Langir lingir konuşa konuşa beynimi uyuşturdu! (K.).*

manı manı oynat-: Parmağında oynatmak. *Çok şımartmışlar çocuğu ebesini manı manı oynattı (K.6).*

mitil gibi yat-: Ağır uyumak. *Öğleneçe yatılır mı öyle mitil gibi. Bereket merket galmaz (K.5).*

sakalını saydır-: Alttan almak. *El gızına baştan sakalını saydırırsan böyle kapının önüne koyulursun (K.6).*

samır samır et-: Anlamsız; kötü (söylenmek). *Sabaha kadar samır samır etti* (K.5).

sosur sosur et-: Söylenmek. *Ne zaman bir şey istesem sosur sosur eder.* (K.5). (DS'de sosur: Suratsız, sevimsiz, kibirli. Burdur, Malatya, Maraş, Hatay, Sivas, Kayseri, Adana. TTAS).

tuluk gibi uyu-: Ağır uyumak (tuuluk olarak da telaffuz edilir) *Tuluk gibi uyumuşum haberim olmamış sesten* (K.2).

umusuluk et-: Bir kişiyi sürekli oyalamak, umutlandırıp umutlandırıp yüz üstü bırakmak. *Üç kuruş borç istedim verene kadar umusuluk etti.* (K.1).

yırtık ol-: Utanması olmamak. *Karışmayın o adama yırtık yırtık o.* (K.6).

zırzımık çek-: Salya sümük ağlamak, zırlamak. *Baktıydım düşmüş dizleri parçalanmış bizim kız zırzımık çekiyor* (K.1).

zin zin gez-: Boş boş, amaçsızca gezmek. *Bu sıcakta zin zin gezilir mi?* (K.1).

2.1.4. Beddua

adı sönesice: *Adı söönesice tarlayı tapanı hep sattı.* (K.1).

başını yesin: *Parası başını yesin der. / Evi başını yesin* (K.8.)

ettiklerin ayağına dolansın: 1. Birisinin yaptığı işe engel olmak. 2. Başkasına yaptığı kötülük kendi başına gelmek. (K.1).

garaçıkından gidesice: Ölüm haberi gelesice. *Ulum ulum ulasın, garaçıkından gidesin.* (K.1).

gıran dıkılasıca: Hastalık gelsin anlamında. *Horantasına gıran dıkılsın.* (K.1).

soykasına kalasıca: Ölen kişinin eşyaları(soyka)na muhtaç kalasın" anlamındadır. *Parası soykasına kalsın yedirmedi kimseye.* (K.8.)

yaşcaazı garaalesice: Yaşı kara gelsin, yaşının gününü görmesin anlamında. *Söz dinle biraz yaşcaazı garaalesice.* (K.8.)

2.1.5. Ünlem

biraaaz: Ünlem. *O lafı dediğine amma ettin biraaaz.* (K.2).

birtii: Ünlem. *Sabah kalktım birtii ortalığı süpürdüm.* . (K.2).

Manı manı : Şaşkınlık ifade eden bir ünlem. . (K.2).

2.1.6. Atasözü

iti öldürene sürütürler: Bir kişinin sorumluluğundaki görev kötü şekilde sonuçlanırsa, bu sonucun düzeltilmesi için bizzat o kişi çaba göstermelidir. İşin sorumluluğu onu yapana ait olacaktır. (K.8).

apal apal: Çabuk gelişen. (K.5).

apır sapır: Boş konuşan. (K.6).

kımış kımış/gımış gımış: Yılışık. *Beni gördüydü gımış gımış ediyor.* (DS'de kımış: Gözünü sürekli açıp kapayan kimse. Malatya. TTAS). (K.5).

langir lingir: Kaba ve gürültülü (ses için). (K.5).

löpür löpür: *löpür löpür yuttu yemekleri.* (K.5).

şek şek: *Şek şek elli, ağaçta ne var ne yok topladı.* (K.6).

şipir şipir: Hızlı hızlı. . (K.5).

tapır tapır: *Ağacı salladım tapır tapır düştü elmalar.* (K.5).

vakır vakır: Sesli, gürültülü. *Güğümdeki su vakır vakır kaynadı.* (K.6).

yampir yampir: Çapraz, dengesiz. (K.6).

2.2. Derleme Sözlüğü'nde Olan Ancak Anlamı Farklı Olan Kelimeler

Bu bölümde DS'de olduğu halde Osmaniye'de farklı anlamda kullanılan kelimelere değinilmiştir.

2.2.1. İsimler

gilik: Boğaz. *Adam giliğine düşkün. / Giliğinden geçmez inşallah!* (K.1). (DS'de gilik/gilek: 1. Çekirdek. *Zeytin giliği.* Isparta, Burdur, İzmir, Sivas, Konya, Adana, İçel, Antalya, Manisa, Muğla. 2. Tarlalarda çitlerin tutturulduğu bir çeşit orman ağacı. İçel. 3. Semizotu. Erzincan. 4. gilik/gülük: Saçta pişirilen küçük ekme, çörek. Çorum, Amasya, Tokat, Ordu, Giresun, Malatya, Sivas, Ordu, Gümüşhane, Artvin, Kars, Erzurum, Erzincan, Kayseri. 5. Kesme şekeri. Malatya. 6. Çatı arasında meydana gelen örümcek ağı. Konya. 7. Kılık. Isparta. 8. Küçük. Afyon, İçel. 9. Haşhaştan alınan ham afyon toprakları. Amasya, Konya. 10. Yumruk kadar (yağ için): *Bir gilik yağ yedim.* Artvin. 11. Halka: Al sana gilik şeker vereyim. Kayseri. 12. Bulgurdan yapılan etli köfte çöreği. 13. Yufka ekmeğin üstüne yağ sürülerek sac üstünde pişirilen katmer. Nevşehir. 14. Pelit tohumu. 15. Mayalanmış hamurdan yapılan sac ekmeği. Çorum. 16. Deve, keçi, koyun vb. hayvanların pisliği. Konya, Afyon, Çanakkale, Eskişehir, Çorum, Kars, Iğdır, Van, Sivas, Niğde. 17. gilik/gibik: Çam, meşe, ardıç vb. ağaçların meyveleri. Afyon, Isparta, Sivas, Konya, Antalya. TTAS).

hezara: Uzun, kaba-saba. *Hezara adam, nasıl baş edeyim.* (K.2). (DS'de hezar: 1. Herhalde. 2. Örnek: *Çorap örerken benden de mi hezar almadın.* Bilecik, Niğde. TTAS).

hombil: Omuz. *Az gezdirmedim seni hombilimde.* (K.5). (DS'de hombil: Omur. TTAS).

kapkap: Kapkaç karşılığı kullanılan bir kelime. *Kap kap var sanki kapıyı pencereyi kapatmış.* (K.3). (DS'de kapkap, Takunya. TTAS).

saka: Sucu (tarlada su taşıyan getirip götürren). *Ben gençken tarlada sakalık yapardım. Bir helke suyun içine doldururdum bunu elimde tasınan tarlada milleti sulardım.* (K.5). (DS'de saka: 1. Sakağı da denilen, atlarda olan mankafa hastalığı. Aydın, Antalya, Kırklareli. 2. Aşık oyununda elde kullanılan büyük aşık. Eskişehir, Erzincan, Ankara, Kırşehir, Niğde, Sivas, Çorum. 3. Balık ağı: Bursa. 4. Erkek arı. Balıkesir, Çanakkale, Rize, Kayseri. 5. Kadınların boyunlarına taktıkları süs altını. Muğla. 6. Ekilmeyen yerler. Kütahya. 7. İki kulplu su testisi. Tekirdağ. 8. Ceket. Isparta. 9. sako: Ceket. Manisa, Çorum, Diyarbakır, İçel, Muğla. TTAS).

seplek: Saf. *Uğraşman işte birtii seplek.* (K.1). DS'de fiil şekliyle karşımıza çıkan bu kelime Osmaniye'de isim olarak da karşımıza çıkmaktadır. (DS'de seplemek: Bırakmak, salıvermek. Afyon, Van, Elazığ, Malatya, Gaziantep, Hatay. 2. Çanak çömlek çatlaklarını özel macunla doldurmak, onarmak. Nevşehir, Niğde, Konya, Hatay. 3. Köpek yavrusu ses çıkarmak, havlamak. Malatya. TTAS).

sokunduruk: Kirli, dağınık, havasız yerler için kullanılır. *Ahır iyice sokunduruk olmuş.* (K.5). (DS'de soğunduruk: Başkalarının tarlaları arasında kalan tarla parçası. Adana. TTAS).

şiker / şikâr: 1. Nadir. 2. Çok güzel. *Şikâr yemek yapardım.* (K.1). (DS'de şikâr: 1. İyi, işe yarar. Niğde. 2. Yabangülü. Artvin. 3. Şeker. Isparta. 4. İş. Bolu. 5. Değer, önem. Yozgat. TTAS).

taptapı: Tandır ekmeği. *Hamur mayalıycım, sabanan taptapı yapak.* (K.2). (DS'de tap: 1. Eski evlerde tavana yakın açılan küçük pencere. 2. Tandıra düşüp kül üstünde pişen ekmek. 3. Okul sırası: *Tapımda kitap var.* 4. Ev tavanlarında direkler üzerine konan tahtalar, silme tahtası. 5. Uygun, oranlı. 6. Leke, ben. 7. Güç, kuvvet. 8. Arka, art: *Tapımı takip et.* 9. Doğru. 10. Dikkat. 11. Tepe ya da dağ üstündeki düzlükler. 12. Güç. 13. Arka, geri. TTAS).

tetcel: Eli çabuk. *Yeni gelin de maşallah tetcel tetcel iş dutuyor.* (K.6) (DS'de tetcel: Şeytan: *Anam bu zamanın çocukları hep tetcel.* Adana. TTAS).

tulu: Güneşin doğuşu. (K.6) (DS'de tulu: 1. İki omuz arası. Bolu. 2. Duvak. Kayseri. 3. Perde. Ankara. TTAS).

tülü: Güzel, tatlı, söz dinleyen, akıllı, helâl süt emmiş anlamında (Özellikle yeni gelinler için kullanılır.) *Tülü gızım hiç sözümünden çıkmaz. O, bizim ailenin tülü gelini.* (K.6). (DS'de tülü: 1. Bir deve cinsi. Adana, Osmaniye. 2. Keçi kılından ilmik atılarak dokunan seccade, namazlık. Kırşehir. 3. Çok ve uzun tüylü. Isparta, Konya. 4. Uzun tiftikten dokunan seccade. Çorum, Isparta. 5. Boynu uzun tüylü, iri deve. Aydın. 6. Erkek deve. Aydın. 7. Uzun tüylü, güreşi erkek deve. Isparta, Denizli, Aydın, İzmir, Manisa, Çankırı, Gaziantep, Maraş, Niğde, İçel, Antalya, Muğla. 8. Buhur ve adi devenin çiftleşmesinden doğan erkek deve. Isparta, İzmir, Adana. 9. Şeftali. Afyon, Isparta, Manisa, Kütahya, Bilecik, Eskişehir, Zonguldak, Ordu, Ankara, Muğla, Bolu. 10. Dağınık, kabarık (saç vb. şeyler için). 11. Toprak altında yetişen ak, yumru gövdesi yenilen, ince, yeşil yapraklı bir çeşit bitki. Çorum, Kayseri. 12. Hamam havlusu. Malatya, Muğla. 13. Yaşlı kadınların düğünlerde başlarına örttükleri uzun tül. Muğla. 14. İnce eşarp. Kars. 15. Halı. Bolu. 16. Bir buçuk iki ay önce kırılmış koyun. Bolu. 17. Bir yaşıdayken doğurmuş keçi, koyun. Eskişehir, Gaziantep, Kilis, Maraş, Adana, Osmaniye. 18. Erkek davar. Konya. TTAS).

yangal: Tatlı dilli güler yüzlü. *Canı da pek yangal anam adam seçmiyor.* (K.2). (DS'de yangal: 1. Çarpık yürüyüşlü (kimse). Samsun. 2. Çarpık yürüyüş. Ordu. 3. Çok sıcak. Konya, Tokat, Kayseri. 4. Sıcakkanlı. Kayseri. TTAS).

zomzalak: Bir tür ağaç. *Zomzalak dalını gır yelpaze gibi yap sinek gelmez.* (K.7). (DS'de zomzalak: Kırağı. TTAS).

2.2.2. Fiiller

hıdıksın-: Ürmek. *Kırık çıkıktan iyi. Bir kere çıktı mıydı hıdıksınır hep çıkar.* (El, kol vb). (K.1). (DS'de hıdıksınmak: Alışmak, huy edinmek. Kayseri, Adana. TTAS).

kapındır-: Dışarıda yemek yerken sinekler rahat vermemek: *Rahat rahat yemek yiyemiyok. Sinekler gapındırıyor.* (K.5). (DS'de ettirgen yapıyı kullanımı görülmemektedir. gapınmak: Sıkıntıya düşmek. Niğde. TTAS).

tus-: Küsmek. *Öyle tusma küsme olmaz oyunda. Bak herkes çocuk.* (K.8). (DS'de tusmak: 1. Gizlenmek, saklanmak, kabuğuna çekilmek. 2. Anlamak, sezme. TTAS).

yavınca-: Yalvarmak. *Üç kuruş için kimseye yavıncamam.* (K.4). (DS'de yavıncamak: Çok acıkmak, midesi ezilmek. Denizli, Niğde. 2. yavıncımak: Çok acıkmak, midesi ezilmek. Afyon, Burdur, Denizli, Kütahya, Eskişehir, Çankırı, İçel, Antalya. 3. Ezilip büzülerek, yalvarıcı bir tavırla durumunu anlatmak. Samsun, Giresun, Yozgat. 4. Ezilip büzülerek, yalvarıcı bir tavırla durumunu anlatmak. Afyon, Eskişehir, Malatya, Gaziantep, Kırşehir, Niğde. TTAS).

yeykin-: Silkinmek. *Gözümü açtım yeykindim canım üstüme geldi.* (K.3). (DS'de yeykinmek: 1. İkinmek, bir şeyi güç harcayarak yapmaya davranmak, zorlanmak. Bolu, Çankırı, Malatya, Ankara. 2. Korkmak, ürkmek, telaşlanmak. Bolu, Malatya. 3. Kımıldamak. Samsun, Malatya, Gaziantep. 4. Çok koşmak, koşuşturmak. Gaziantep. TTAS).

2.2.3. Ünlemler

heele: Şaşırma ünlemi. *Heele bu da mı geliciydi başımıza!* (K.1). (DS'de hele: 1. Sonra. *Sen heleden gel sene bişey vörürüm.* Gümüşhane. 2. Şöyle. Erzurum. TTAS).

2.3. Derleme Sözlüğü'nde Olan Ancak Ses ve Yapı Bakımından Farklı Olan Kelimeler

Bu bölümde ses ve yapı bakımından farklı olan kelimelere değinilmiştir. Örneğin bir yörede cibindirlik, cibinlik, cimlik, ciminlik görülen kelime farklı bir yörede cimindirlik olarak geçiyorsa o da sözlüğe alınmalıdır. Çünkü tek ses değişikliği de olsa her kullanım farklılığı dil kullanımının zenginleşmesi demektir.

2.3.1. İsimler

cimindirlik: Cibinlik. *Biz eskiden yemeği cimindirikte yedik.* (K.5). Derleme Sözlüğü'nde cibinlik, cibindirlik, cimnik ve ciminlik olarak görebildiğimiz bu kelimelerin yanında cimindirlik kelimesinin de eklenmesi yararlı olacaktır. (DS'de cibindirlik: 1. Cibinlik. Afyon, Isparta, Burdur, Denizli, Aydın, İzmir, Manisa, Bursa, Kütahya, Eskişehir, Maraş, Yozgat, Niğde, Konya, Antalya, İçel, Muğla, Tekirdağ, Adana, Osmaniye. 2. cibinlik: Şemsiye.

Gaziantep, Maraş. 3. cimnik: Şemsiye. Samsun, Çorum. 4. ciminlik: Cibinlik. Çorum, Amasya, Ankara. TTAS).

garlangaç: Kırlangıç. *Garlangaçlar tünemiş bizim örtmeye.* (K.4). (DS'de gırlangıç: 1. Salyangoz. Samsun, Erzincan, Uşak. 2. kırlangıç: Süs kavunu. Uşak. 3. gırlangıç: İp çözmeye yarayan bir araç. Balıkesir. 4. gallaıguç: Kırlangıç. Bolu, Amasya, Tokat, Sivas. 5. goklangız: Salyangoz. Isparta, Antalya. TTAS).

küsaan: Çok sık küsen, alingan. *Biraz sen de pek küsaanmışsın.* (K.2). Kelimenin bu hali sözlükte geçmediği için eklenmelidir. (DS'de küsegen: Küsmeyi alışkanlık haline getirmiş (kimse). Erzurum. TTAS).

lavgirik: Lafçı. *Lavgirik olursan gızım heç bir yerde seyirin olmaz.* (K.8). (DS'de lafkörük, Konuşkan, tatlı dilli. Kırşehir. TTAS).

saklampotur: Saklambaç. *Biz gücükken saklampotur oynardık. / Anşa nenen saklampoturda iyiydi, ben saklanacak yer bulamazdım.* (K.1). (DS'de sahlanpertik: Saklangıç oyunu. Yozgat, Isparta. TTAS).

söğür/ söör: Sahur. *Sööre kalkamamışık bugün.* (K.5) Derleme Sözlüğünde söhür olarak geçen örneği var. Ancak söğür ve söör olarak kullanıldığına ilişkin bilgi yok. (DS'de söhür: Sahur. Diyarbakır, Adana, Osmaniye. TTAS).

2.3.2. Fiiller

hıllan-: Sallanmak. *Hıllana hıllana hasta oldu çocuk soğukta.* (K.1). DS'de kelimenin dönüştü çatılı örneğinin de bulunması sözlüğü zenginleştirecektir. (DS'de hıllamak: Sallamak. TTAS):

vaardaş-: Gürültü yapmak, her kafadan bir ses çıkmak. *Anam hepsi bir araya gelince vaardaşır şimdi onlar. Yanlarında durulmaz.* (K.6). Kelimenin değişik kullanımlarının görülmesi açısından eklenmesi gerekli görülmektedir. (DS'de vıgırdaşmak: Karınca, kurt, topluca kımıldamak. Niğde, Kastamonu. TTAS).

2.4. Derleme Sözlüğü'nde Olan Ancak Osmaniye'den Bahsedilmeyen Kelimeler

Bu bölümde Osmaniye'de kullanıldığı halde DS'de Osmaniye adının geçmediği kelimeler sıralanmıştır. Osmaniye 1996 yılında il olana kadar Adana'ya bağlı bir ilçe olduğu için Adana'nın geçtiği örnekler de bu çalışmanın kapsamına alınmamıştır. Kısaca bu bölümde incelenen kelimeler DS'de Osmaniye ve Adana'nın yer almadığı kelimelerdir.

2.4.1. İsimler

çekke: Çekirge. *Tarlayı çekke basmış.* (K.3). (DS'de çekke: Çekirge. Maraş. TTAS).

çiğce: Kaymak. *Çiğce var taze. Kahvaltuya getir.* (K.5) (DS'de çiğce: Çiğ sütün üzerinde meydana gelen yağ tabakası, kaymak. Kocaeli. TTAS).

duzsuz/ tuzsuz: Hafif hareketleri olan, saçmalayan. *Tuzsuz adam her yerde aynı.* (K.8) (DS'de duzsuz: Bayağı, yavan (kimse). Denizli, Çankırı, Niğde. 2. Fırında pişen bir çeşit tuzsuz çörek. Tokat. TTAS).

ellek: Ortalığı çok karıştıran, yaramaz çocuk. *Ellek çocuktan hayır gelmez.* (K.7).(DS'de ellek: Her şeye el süren, azgın, durup dinlenmeyen yaramaz çocuk. İçel. 2. Oynak, cilveli, fahişe, orospu. Kastamonu, Çankırı, Tokat, Sivas. 3. Becerikli, eli çabuk. Burdur, Eskişehir,

Çorum, Samsun, Amasya, Tokat, Erzurum, Kayseri, Muğla. 4. Geveze, boşboğaz. Hatay. 5. İki yüzlü döneke, yalancı. Kocaeli, Bolu, Kastamonu, Sivas. 6. Zeki, akıllı, anlayışlı. Çankırı, Tokat, Ankara. TTAS).

ellez/ öllez: Çok zayıf, cılız. *Azıcık yemek ye. Öllez oldun iyice.* (K.2). (DS'de ehlez: Cılız, zayıf, kudretsiz. Denizli, Ordu, Trabzon, Gaziantep. 2. eneze: Cılız, zayıf, kudretsiz. Denizli, Balıkesir, Bolu, İstanbul, Çankırı, Konya, Adana. TTAS).

garsamba: Gereksiz eşya kalabalığı. *Evi garsamba etmiş iyice.* (K.5). (DS'de garsamba: 1. Gereksiz eşya kalabalığı. *Topla şu garsambayı ayak altından.* 2. hurda, eski eşya yığını. Elazığ, Sivas, Kırşehir, Nevşehir, Niğde, Konya. 3. İnsan kalabalığı: *Düşün evine garsambadan giremedim.* Isparta, Sivas, Konya, İçel, Bolu, Çorum, Çankırı, Muğla, Giresun, Maraş. 4. İnsana yük olan, tembel (kimse için): *Bırak şu garsambayı canım.* İzmir, Çorum, Giresun, Gümüşhane, Erzincan, Malatya, Niğde, Kırşehir. 5. Felaket. Kars, Elazığ. 6. Tüyleri döken bir çeşit tavuk hastalığı. Aydın, Muğla, İzmir. 7. Buzlu şurup. Gaziantep. TTAS).

gıran: Şerefsiz, ahlâksız. *Bağımı bahçemi dağıttı gıranlar. / Gıran girsin topunuza! (ölin).* (K.1). (DS'de gıran: 1. Öldürücü salgın hastalık. Afyon, Uşak, Isparta, Denizli, Aydın, Kütahya, Eskişehir, Kocaeli, Bolu, Kastamonu, Çankırı, Amasya, Trabzon, Kars, Gaziantep, Ankara, Maraş, Sivas, Niğde, Konya, İçel, Muğla. 2. Tepe, dağ sırtı. Uşak, Çanakkale, Bursa, Zonguldak, Ordu, Denizli, Giresun, Trabzon, Gümüşhane, Niğde. 3. Ağır taşçı ve işçi çekici, balyoz. Van. 4. Toprak: *Bizim tarlanın gıranı çok yavuzdur.* Manisa, Ankara. 5. Kenar, kıyı, çevre. Burdur, Denizli, Aydın, Sivas, Yozgat, Ankara, Nevşehir, Antalya, Muğla, İzmir, Eskişehir, Artvin, Kars, Diyarbakır, Amasya, İçel. 6. Karşı taraf. Denizli, Maraş. 7. Ufak. Ordu. 8. Ahlaksız, terbiyesiz çocuk. Burdur. 9. Çocuğun oyun arkadaşları: *Gıranların gelmiş seni çağırıyor.* Isparta. 10. Kıran, öldürücü hastalık. Elazığ, Malatya. 11. Tepe düzlüğü. Ordu. TTAS).

güren: Toplu, yığın. *Güreniyen getirmiş buğdayı.* (K.8). (DS'de güren: 1. Kalabalık. Muğla. 2. Hindi. Zonguldak, Isparta, Çorum, Tokat, Ankara. 3. Kızılılık. Uşak, Denizli, Kütahya, İzmir, Manisa, İstanbul, Giresun, Gaziantep, Bolu, Sakarya, Amasya, İstanbul, Tokat. 4. Kızılılık suyu ile yapılan tarhana. Kütahya, Eskişehir. 5. Sürü. İstanbul. TTAS).

kişmir: 1. Yüzsüz. 2. Sevimli. *Ne bakıyon kişmir.* (K.2). (DS'de kişmir: Sevimli. Kırşehir, Niğde. TTAS).

naakit: Ne vakit. *Düğüne naakit gidicik?* (K.8). (DS'de naakit: Ne zaman. Yozgat, Kayseri, İçel. TTAS).

samen: Gelin alayı. *Samen geldi açmayın gapıyı.* (K.5). (DS'de samen: 1. Uzun boylu kimse. Ankara. 2. Konuk. Adana. 3. Kız bakmaya giden kimse, görücü. Maraş. 4. Gelinle birlikte kız evinden gelen konuklar. Maraş. 5. Köyden köye gelin almaya giden güvey yanlısı, atlı, davullu, zurnalı, silahlı ve cepken giyinmiş delikanlı alayı. Kayseri. TTAS).

samık: Delimsek, saf insanlar. *İyice samık olmuş yazık.* (K.3). (DS'de samık: Aptal, sersem, budala. İstanbul. TTAS).

şipidik: Eli çabuk. *Şipidik elli seni. Elleme oraları.* (K.6). (DS'de şipidik: 1. İvecen, tez canlı. Sivas. 2. Terlik. Afyon, Denizli, Burdur. 3. Terlik gibi kullanılan arkası açık ayakkabı.

Denizli, Burdur. 4. Ökçesiz, hafif ayakkabı. Isparta, Denizli, İzmir, Manisa, Eskişehir, Sakarya, Maraş, Niğde, Konya, Samsun. TTAS).

tavatur: Güzel. *İşini tavatur yapar.* (K.1). (DS'de tevatür: Güzel, iyi. TTAS).

yampirik: Eğri. *Gene tilki girmiş kümese. Ayak izlerine bak. Yampirik yampirik gitmiş.* (K.1). (DS'de yampirik: Eğrilmiş, eğri, yan, çarpık. Malatya. TTAS).

2.4.2. Fiiller

cıbart:- Kızartmak. *Çocuğun golunu cıbartmış vurunca.* (K.3). (DS'de cıbartmak: 1. Çıplak vücuda değnek vurarak şişirmek. Gümüşhane, Konya. 2. Soymak, yüzmek. Eskişehir, Giresun, Maraş. 3. cıvlatmak: Soymak, yüzmek. Konya, İçel, Antalya. TTAS).

çalpala:- Çalkalamak. *Ayrıntı azığa goyduydum çalpalaya çalpalaya içilmez etmiş.* (K.2). (DS'de çalpalamak: 1. Yoğurt, pekmez vb. şeyleri sulandırarak ezmek. Isparta, Ordu, Giresun, Sivas, Ankara, Niğde, Konya, İçel. 2. Çalkalamak. Burdur, Eskişehir, Bolu, Giresun, Gümüşhane, Maraş, Hatay, Sivas, Nevşehir, Niğde, İçel. 3. Kaynatılan şıra köpürmek. Burdur. TTAS).

efilde:- Esmek. *Hava efildemiyor bile. Sıcak bastı iyice.* (K.7). (DS'de efilemek: 1. Yel esmek. Nevşehir. 2. Rüzgâr hafif hafif esmek. İçel, Gümüşhane. 3. Yel etkisiyle hafifçe dalgalanmak. Kayseri. 4. Hafif hafif esen rüzgârın etkisiyle bitkiler dalgalanmak. Sivas, Kırşehir. 5. Korku ya da sevinç etkisiyle yürek çarpmak. Çorum, Malatya, Sivas, Kırşehir, Kayseri, Nevşehir, Niğde, Adana. 6. efilemek: Korku ya da sevinç etkisiyle yürek çarpmak. Eskişehir, Çorum. TTAS).

gulda:- Tavukların çıkardığı ses. *Tavuklar guldaya guldaya uyandırdı milleti.* (K.5). (DS'de gaggıldamak: Tavuklar için ötmek; kahkaha ile gülmek. Erzurum. TTAS).

şirne:- Şırmarmak. *Anam düğünde avrat bir şirmedi bir şirmedi millet baktı kaldı.* (K.4). (DS'de şirmemek: 1. Yaramazlık etmek, şırmarmak. Afyon, Isparta, Burdur, Aydın, Denizli, Eskişehir, Kastamonu, Çankırı, Samsun, Giresun, Sivas, Konya, Çorum, İçel. 2. Birine nedensiz, kabadayıcı çatmak, sataşmak. Isparta, İçel. TTAS).

uğun:- Acı sebebiyle kendinden geçmek. *Sabağa uğundum uğundum da kimse duymadı.*(K.1). (DS'de uğunmak: Çok ağlamaktan, çok gülmekten ya da acıdan kendinden geçmek, bayılmak. Afyon, Burdur, Denizli, Aydın, Ordu, Kars, Çorum, Malatya, Yozgat, Niğde, Gümüşhane. TTAS).

yayka:- Yıkamak. *İyi yayka kazanları.* (K.8). (DS'de yaykamak: 1. Yıkamak. Isparta, Aydın, Manisa, Denizli, Bolu, Çorum, Ordu, Artvin, Trabzon, Erzincan, Sivas, Konya, İçel, Antalya, Muğla. 2. yaykalamak: Yıkamak. Denizli. TTAS).

3. SONUÇ

Bu çalışmada daha önce sözlüğe alınmamış 97 kelime (isim: 26; fiil: 12; deyim:38; beddua: 7; ünlem: 3; atasözü: 1; ikileme: 10), sözlükte olup da anlamı farklı olan 20 kelime (isim: 14; fiil: 5; ünlem: 1), Derleme Sözlüğü'nde olan ancak ses ve yapı bakımından farklı olan 8 kelime (isim: 6; fiil: 2), Derleme Sözlüğü'nde olan ancak Osmanîye'den bahsedilmeyen 23 kelime (isim: 15; fiil: 7) tespit edildi.

Kesikkeli köyünden derlenen bu kelimeler, Anadolu ağızlarının ne kadar zengin bir kelime hazinesi sahip olduğunu göstermesi bakımından önem taşımaktadır. Her yörenin kelime hazinesinin tespiti, Türk dilinin, gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlayacaktır.

Elbette ki bu yörede gözden kaçan başka sözcükler de vardır, ancak yine de derleme çalışmalarına katkı sağlamak ve Derleme Sözlüğü'nün daha sistemli hale gelmesini sağlamak adına bu tür çalışmaların yaygınlaşması önemlidir.

Kısaltmalar

DS: Derleme Sözlüğü

TTAS: Türkiye Türkçesi Ağızları Sözlüğü

Kaynak Kişi Listesi

Kaynak kişi bilgileri; Ad, Soyad, Doğum yılı, Doğum yeri, Eğitim durumu, Mesleği, Medeni hali ve yaşadığı yer sıralamasına göre verilmiştir.

- K.1. Aynı KAYA, 1940, Kadirli, Eğitimi yok, Ev Hanımı, Dul, Kesikkeli Köyü
- K.2. Fatma BIYIKLIOĞLU, 1969, Kadirli, İlkokul, Ev Hanımı, Bekâr, Adana
- K.3. Fatma ÇAĞLAROĞLU, 1950, Kadirli, İlkokul, Ev Hanımı, Evli, Kesikkeli Köyü
- K.4. Hasan GÜNGÖR, 1975, Kadirli, Lise, Çiftçi, Evli, Kadirli
- K.5. İbrahim ÇAĞLAROĞLU, 1954, Kadirli, İlkokul, Çiftçi, Evli, Kesikkeli Köyü
- K.6. Medine SOYSAL, 1931, Kadirli, Eğitimi yok, Ev Hanımı, Evli, Kesikkeli Köyü
- K.7. Melek UĞURELİ, 1980, Kadirli, Üniversite, Öğretmen, Bekâr, Kesikkeli Köyü
- K.8. Sevgi KAYA, 1973, Kadirli, Lise, Ev Hanımı, Evli, Kesikkeli Köyü

KAYNAKÇA

- AKAR, Ali (2006). *Ağız Araştırmalarında Yöntem Sorunları*. TURKISH STUDIES - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, ISSN: 1308-2140, Volume 1/2 Fall 2006, DOI Number: 10.7827/TurkishStudies.15, s. 37-53, Ankara.
- AYDIN, Erhan (2012). *Orhon Türkçesi (Köl Tegin, Bilge Kağan, Tonyukuk, Ongi, Küli Çor)*. Kömen Yayınları, Konya.
- BALIKÇI, Birgül (1996). *Kadirli Ağızı*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Derleme Sözlüğü* (1993). Türk Dil Kurumu Yayınları, I-XII. cilt, Ankara.

- DOBUR, Battal (2002). *Kadirli Ağzı*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, , Konya.
- ERASLAN, Kemal (2012). *Eski Uygur Türkçesi Grameri*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- ERCİLASUN, Ahmet Bican – AKKOYUNLU, Ziyat (2014). *Kaşgarlı Mahmud Divanı Lugati 't-Türk: Giriş-Metin-Çeviri-Notlar-Dizin*. Türk Dil Kurumu Yayınları. Ankara.
- ERGİN, Muharrem (2001). *Orhun Abideleri*. Boğaziçi Yayınları. İstanbul.
- HAMILTON, James Russel (1998). *İyi ve Kötü Prens Öyküsü*, (Çev. Vedat KÖKEN), Türk Dil Kurumu Yayınları. Ankara.
- KORKMAZ, Zeynep (1995). *Anadolu Ağzları Üzerindeki Araştırmaların Bu Güncü Durumu ve Karşılaştığı Sorunlar*. Türk Dili Üzerine Araştırmalar, TDK Yayınları 629, C. II, Ankara.
- ÖLMEZ, Mehmet (2012). *Orhun Türkçesi*. Bilgesu Yayınları, Ankara.
- TEKİN, Talât (2008). *Orhon Yazıtları*. Türk Dil Kurumu Yayınları. Ankara.
- YILDIRIM, Faruk (1999). *Çukurova Ağzlarında Ünlü Göçüşmesi*, III. Uluslararası Çukurova Halk Kültürü Bilgi Şöleni, 30 Kasım-2 Aralık 1998, Adana.
- YILDIRIM, Faruk (2006). *Adana ve Osmaniye İlleri Ağzları*. Türk Dil Kurumu, Ankara.
- http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_ttas&view=ttas